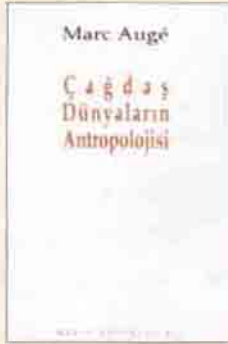

Çağdaş Dünyaların Antropolojisi

Marc Augé
Çeviri: Hülya Tufan
Kesit Yayıncılık,
İstanbul, 1995
163 sayfa

Michelangelo Antonioni'nin Yolcu adlı filminden bir sahne geliyor akla. İngiliz gazeteci David Locke, Afrikalı bir büyüci doktorla röportaj yapacaktır. Büyücü doktor, kendisine sorular soran gazeteciye, "benim cevaplarımın beni ele vermesinden çok, sizin sorularınız sizi ele veriyor" der. Gazetecinin dürüst olup olmadığını anlamak için de kamerayı gazeteciye çevirir ve sorulan o durumda sormasını ister. Böylece bir anlamda söyleşiyi izleyenlerin dikkatini en az sorgulanan kadar sorgulayana da kaydırmak, soru soranı da araştırmanın konusu durumuna getirmek ister. Söyleşinin gösterime yansımadaki bu değişiklik, Marc Augé'nin çabasına benzetilebilir. Çağdaş Dünyaların Antropolojisi, antropolojinin nicedir Batı dünyasının ötelere de yaşayan dünyalara yönelmiş olduğu kamerayı, bu kez sorulan soran antropoloğa çeviriyor, antropoloğun kendi konumuyla, kendi toplumuyla da yüzleşmesini öneriyor.

Antropoloji, Batılı olmayan toplumlara basit bir evrim çizgisinde yer arama çabasını aştı çok oldu. Aynı çağda yaşamakta olduğumuz ilkel topluluklar, evrensel bir toplum modelinin geçmişte kalmış parçacıkları olarak görülmemelidir. Çağdaş antropoloji, bir yandan modernlik söylemiyle yaklaştığımız "ilkel" toplulukların, yabancı olmanın çekiciliğini yitirerek modern toplumun insanına yakınlaşmasının getirdiği kaygıları taşırken, bir yandan da onları Batılı insanın kendini tanımasına yarayan bir "öteki" haline getirecek bilgiyi oluşturuyor. Dolayısıyla öteki kültürlerle olan ilişkinin kiplerini inceleyen antropolojinin alanı sürekli genişliyor.

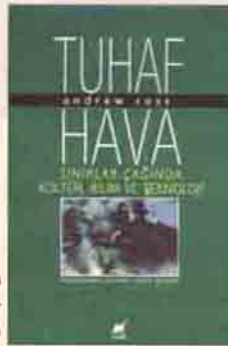
Augé, genel olarak hep ikileğinin çağnışlarını oluşturduğunu düşündüğümüz söylemlerle ile ayın gibi kültürel pratiklerin modern toplumlardaki işleyişlerini çözümleyiyor. Ayın ile mitin ilişkisini, siyasal sahnenin söylevci ile onu dinleyen kalabalığın ilişkileri açısından, ilkel insanın doğayla ilişkisini, uygar insanın kentle ilişkileri açısından değerlendirmek, modern insanın salt fizik bilgileriyle tanınmış bir evrende oluşmadığını, mutlak gerçekler dünyasında yaşamadığını gösteriyor. İşte bu nedenle, antropoloğun keşfedeceği dünyaları tespit etmek gerekli.

Ancak Çağdaş Dünyaların Antropolojisi adında geçen son sözcüğün çağrıştırdığı anlama bakarak, sadece antropologları ilgilendiren bir kitaptan söz ettiğimiz sanılmıyorsa, Augé'nin yapıtının sosyal disiplinlerin her alanına seslenen temel bir kaynak, farklı okuma biçimlerine izin veren bir kaynak olduğu söylenebilir. Hızla okuyup geçivereceğimiz bir metin karşısında olmadığımız kesin. Ancak Türkçe metnin aksak yanlarının okumayı zorlaştırdığını da söylemek gerekiyor. Türkçe metinde sıkça geçmesine, metnin temel kavramlarını oluşturmalarına karşın, asıl metinde bir sözcükle ifade edi-

len kavramların nesne/konu, kimlik/özdeşlik, görünümlü/gibi sözcük ikilileri biçiminde verilmiş olması; Fransızca sıfatlara karşılık olsun diye olay-sal, gezegensel, yalvaçsal gibi "sıfatımsıların" Türkçeye pompalanmış olması; sözcük seçiminde çok rahat davranılmış olması metni okumayı zorlaştırıyor. Ayrıca yabancı dilde kolayca dilin ucuna akıveren bir vurgunun bizde pek nadiren kullanılan "bizatihi" sesine bürünüp minik bir Osmanlıca hayaleti kılığında sık sık karşımıza çıktığını görüyoruz. Ama bu tür metinlerin Türkçeye aktarılmasının çok zor olduğunu kabul ederek, üslubun sadece yazıda değil, okumada da mümkün olduğunu göz önünde bulundurarak, Augé'nin yapıtını dikkatle okumak gerekiyor.

Tuhaf Hava Sınırlar Çağında Kültür, Bilim ve Teknoloji

Andrew Ross
Çeviri: Kamil Durand
Ayrıntı Yayınları
İstanbul, 1995
316 sayfa

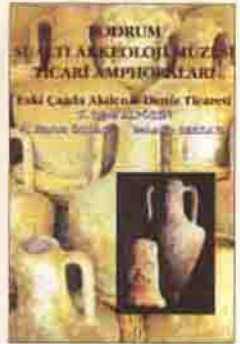
"Teknolojinin doğru ölçüm yöntemlerinin, dünyanın anlamını kavramadaki geleneksel yollarla -estetik, dinsel, ideolojik- hiç uyumlayan bir bilimsel nicelik ve verimlilik hesabına dayanarak nesne dünyasını rasyonelleştiren disiplinli bir yaklaşımın sonucu olduğunu düşünmeye alıştık. Ancak bu süreçler ne kadar uzak, soyut ya da yabancılaştırıcı olursa olsun, teknolojiyi günlük eylem ve pratiklerimizde tam anlamıyla yaşıyoruz ve işte bu nedenle de teknolojiyi yaşamlarımızın mekanik bir müdahale olarak değil, yalnızca bir davranış türleri bağlamında bir şeyler ifade eden, sosyal anlamla iç içe geçmiş tamamen kültürel bir süreç olarak algılamak önem taşımaktadır. Her ne kadar teknolojiler davranışlarımızla ilişkin sürekli ve çoğunlukla zorlayıcı bir diyalogun ögesi oluyorsa da tanımlarımızla belirlemezler." Ross'a göre teknoloji, sadece birer donanım nesnesi ya da insan vücudunun teknik bir uzantısı değil; aynı zamanda, hedefi olan bir dil süreci.

Genel olarak, uyan ve yeniden işlenebilirlik arasındaki diyalogun oluşturduğu tartışmalarla biçimlenen kitap, altı bölümden oluşuyor. Bu bölümler sırasıyla, Yeni Çağ-Daha Müşfik, Daha Nazik Bir Bilim mi? Karşı Kültürde Üçkağıt; Gernsbach Sürekli Dizisinin Dışına Çıkmak; Erkek Çocuklar Kasabasında-ki Siberpunk; Hak Ettiğimiz Geleceğe Ulaşmak; Bu Kuzaklık.

Teknolojinin basitçe bir kolaylaştırma endüstrisi olarak düşünülmemesi gerekiyor. Her gün hayatımıza giren nesneleri olumlu ya da olumsuz yanlarıyla düşünmek zorundayız.

Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları

T. Oğuz Alpözen
Bodrum Sualtı
Arkeoloji Müzesi Yayınları
Bodrum, 1995
128 sayfa

Amphora denilen iki kulplu testiler, eski uygarlıklarda temel depolama ve taşıma kabı olarak kullanılıyordu. İster üzerindeki resimleriyle o çağın kültürleri hakkındaki bilgimizin ipuçlarını oluştursun, isterse en yalın halleriyle sıradan arkeolojik buluntular arasında sayılsın, amphoralar, eski çağların sessiz tanıklarıdır.

Bodrum, uygarlığın filizlendiği uygarlıkların geçiş yolu üzerinde kurulmuş çok eski bir şehir. Bugün sualtı arkeolojisinin çabalarıyla Akdeniz'in, Ege'nin sularındaki yolculuğunu tamamlayamamış geminin batığından çıkan buluntular Bodrum Müzesine taşınıyor.

Eski çağların ticaret gemilerinde genellikle işlenmiş ya da işlenmemiş metaller, çeşitli gıda maddeleri, seramik eşya, süs eşyası ve sanat eserleri taşınyordu. Şarap, zeytinyağı gibi sıvı maddelerin ve çeşitli gıda maddelerinin taşınmasında küpler, testiler, özellikle de sıvı depolama ve taşıma kolaylığı sağlayan amphoralar kullanılıyordu. Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde bulunan amphoralar, Doğu Akdeniz'den toplanmış muhteşem bir amphora koleksiyonunu oluşturmaktadır.

Ticari Amphoralar, girişle birlikte altı bölümden oluşuyor. Amphora adını taşıyan ikinci bölümde, amphoraların üretim şekli ve sınıflandırılması, kullanım şekli, yapıtım ve tkaçlama, ticari amphoraların içinde taşınan maddeler ve kapasiteleri, amphora mühürleri ve amphoraların tarihsel gelişimi gibi konular ele alınıyor. Üçüncü bölüm, Eski Çağda Deniz Ticareti ve Taşımacılık. Bu bölümde, Doğu Akdeniz, Ege ve Batı Akdeniz'deki deniz ticareti anlatılıyor. Amphoraların içlerinde taşıdıkları malzemeler ve tasarımlarındaki farklılıkların değinildiği bir sonraki bölüm, Sonuç ve Tartışmalar. Beşinci bölüm, Bodrum Müzesi Amphora Sergilemesi. Katalog adını taşıyan son bölümde ise, Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika, Ege, İtalya bölgeleri ile Roma ve Bizans dönemine ait çeşitli amphoraların yükseklik, ağırlık, kapasite gibi ölçümleri, tanımı, kökeni ve tarihlendiği yüzyıl gibi bilgiler yer alıyor. Kitabın sonunda, ayrıntılı bir kaynakçaya yer verilmiş.

Türk Kimliği
Bozkurt Güvenc
Remzi Kitabevi
3. Basım,
İstanbul, 1995
448 sayfa

Güvenc'in yayımlanmış araştırmaları insan, kültür, eğitim ve değişim sorunları üzerinde yoğunlaşır. Bozkurt Güvenc, "Türk kültür tarihinin kaynakları" üzerine yaklaşık on yıl süren çalışmasını 'Türk Kimliği' adıyla sunuyor.

Harar ve Sultalar
(1517-1683)
Suraya Faroğhi
Çeviri: Gül Çağalı Güven
Tarih Vakfı
Yurt Yayınları
İstanbul, 1995
238 sayfa

Önde gelen Osmanlı tarihçilerinden Suraya Faroğhi Osmanlıların 1517-1683 arasında Hicaz'daki megroiyet mücadelelerini zengin ayrıntılarıyla anlatıyor. Mekke ile Medine'nin ekonomik, toplumsal hayatını, kentlerin mimarisini renkli üslupla idareliyor.

Ateşin Psikanalizi

Gaston Bachelard
Çeviri: Aytaç Yiğit
Bağlam Yayınları
İstanbul, 1995
101 sayfa

"Bu çalışma hayalin fizikinin veya kimyasının temeli olarak, hayalin nesnel koşullarını belirlemenin taslağı olarak ele alınabilir", diyor Bachelard. Basit bir ev ocağına sığınmış tarihöncesi insanın ateşi seyrederek başla-yan düşlerinden, ondokuzuncu yüzyılın olgu- cu bilimcilerinin sözde bilimsel açıklamalarına uzanan bir hayalin psikanalizi, bilim tarihini bilge kişinin kaleminden izliyoruz.

Bachelard bilim felsefesi alanında olgucu, faydacı, kaba gerçekçi bilim anlayışına karşı savaşıyor. Ateşin Psikanalizi'nde de yine bu tür anlayışlardan kaynaklanan açıklamalardaki düşünce kılığını gözler önüne seriyor.

Ateş, eski çağların bilimsel anlayışına göre evreni oluşturan temel bir unsurdur; bilim çağında bir enerji, bir töz olarak bilimsel araştırmaların nesnesiydi; şiirde, edebiyatta sonu gelmez eğretilmelerin kaynağıydı; insanın en temel algısı olan görme duyusunun bir uyarıcısı olarak günlük düşüncede büyük bir yer kaplıyordu. Yararları, daha doğrusu artık bizim için zorunlu olan işlevi bir yana, yalın, doğal insanın ocak başına çökmesiyle kurmaya başladığı tatlı, sıcak hayallerin kökeninde yer alıyordu.

Bir kültürde bu denli geniş yer kaplayan ateşin, olgucu, faydacı yanıtlarla gerçek yerini bulması olanaksızdır. Ancak kendisiyle alay etmekten, kendine yönelmekten çekinmeyen bir üslup, salt nesnel olmaya çalışan bir anlatının yavanlığına düşmeden, gerçekçi bir çerçeve oluşturabilir. "Önce her şeyi leşirmeli; Duyumu, sağduyuyu, hatta en değişmez geleceği, ve son olarak kelimelerin kökenini de; çünkü söz en çok şarkı söyleyip baştan çıkarmaya yaradığı için düşünceyle nadiren buluşur."

Nesnel düşünce, hayrete düşmek bir yana, alaycı olmalı. Bu kötü niyetli uyanıklık olmadan asla hakikaten nesnel bir tavır almaya- cağız."

Bachelard'ın muhteşem bir üslup zenginliğiyle, sade, açık bir dille ortaya koyduğu ruhsal çözümleme, hem bilim hem de edebiyat meraklısı herkesin bir solukta okuyuvereceği, eğlendirici, bilgilendirici bir eser.

Yaşamla Yazışma Mektuplar

Albert Einstein
Çeviri: Nesrin Oral
Belge Yayınları
İstanbul, 1995
117 sayfa

Mektuplar, çağımızın büyük bilim adamı Albert Einstein'ın kendi deyişiyle "gezgin" ve biraz da "dervişane" yaşamından kesitler veriyor.

Einstein, Birinci Dünya Savaşı tüm şiddetiyle sürdüğü bir sırada, 1915'te Berlin'de, bir başyapıt olan Genel Bağlantılık Kuramını tamamladı. Bu kuram Özel Bağlantılık Kuramını genelleştir- menin yanı sıra yeni bir çekim kuramını da ortaya atıyordu. Bu kuramda öne sürdüğü ışık ışınlama ilişkin görüşleri 1919'daki bir güneş tutulması sırasında İngiliz bilim adamları tarafından kanıtlan- dığında, Einstein bir anda dünya çapında ün ka- zandı. Yapıtı sadece kuramsal fizik alanıyla sınır kalmayıp çağın bütün metafiziğini de etkileye- cekti. Yüzyıllardır etkisi süren, özellikle Newton mekaniğiyle simgeleşen mutlak dünya tasarımını yerinden edecek kadar güçlü bir düşüncenin filiz- lenmesini sağlayan kişi, o sıralar bir arkadaşına şunları yazıyordu:

"Doğrusu bu ün giderek sabrıma taşıyor, as- lında tümüyle sıradan bir olgu. Kişinin ne oldu- ğuyla başkalarının onun hakkındaki kanıları ya da en azından söyledikleri arasındaki orantısızlık faz- lasıyla büyük. Ancak buna esprisiyle hakmak ge- rek..."

Özel Bağlantılık Kuramını ortaya koymuş ol- masına karşın Einstein geçimini hâlâ Bern'deki İsviçre Patent Bürosunda çalışarak sağlıyordu. 1918 yılında yine aynı arkadaşına yazdığı bir mektupta, o zamanlar on dört yaşına basmış olan oğlundan söz etmişti. Bu mektuptaki bir paragra- fı baktığımızda, onu çağımızın büyük kuramına götüren yolun ne denli sağlam olduğunu görüyo- raz:

"Aslında ben de teknisyen olmalıydım. An- cak buluş gücünü, ruhsuz sermaye belasına hiz- met amacıyla iş yaşamını daha da dakikleştirecek şeylerde kullanma düşüncesi benim için çekil- mez bir şeydi. Salt düşünmek için düşünmek, müzik gibi! Üzerine düşünmem gereken bir so- run yoksa çoktandır bildiğim matematik ve fizik teoremlerini yeniden türetmeyi yeglerim. Yani burada bir amaç söz konusu değildir, bu yalnızca kendini keyifli düşünme etkinliğine bırakiver- mek için bir fırsattır."

Elbette, kuramsal doğabilime vakfedilmiş bir yaşamı sürdüren kişinin, bir arkadaşına yazdığı

mektubun yalın dilinde bile, bilim felsefesinin güçlü tezlerine rastlamak olası:

"Kuramsal çalışan doğabilimecin im- renilecek bir yanı yoktur, çünkü doğa ya da daha doğrusu deney, çalışmasının acımasız ve pek de dost olmayan yargıcidir. Bir kurama asla 'evet' demez, olsa olsa 'belki', ama çoğu kez de düpedüz 'hayır' der. Bir deney kurama uyuyorsa, bu kuram açısından 'belki', uymuyorsa 'hayır' demektir. Sanırım her kuram bir kez 'hayır'ı tadar, çoğu kuram ise ortaya çıkışının ardından..."

Hava Kirliliği ve Kömür Gerçeği

Editor: Ergin Anoglu,
TMMOB Maden
Mühendisleri Odası
İstanbul, 1995
247 sayfa

Çevre sorunla- rı, dünya geleceği- ni ciddi bir şekilde tehdit etmekte. Endüstri devrimini izleyen yıllarda ilk olarak göze çarpan bu sorunlar, artan nüfus ve gelişen ekonomiyle doğru orantılı olarak bugünkü duruma yol aç- mıştır.

TMMOB Maden Mühendisleri Odası İstan- bul Şubesi tarafından hazırlanan Hava Kirliliği ve Kömür Gerçeği adlı çalışma dokuz bölüm- den oluşuyor. İlk bölüm Hava Kirliliği, Kömür Gerçeği, Enerji Tasarrufu Politikaları. Bu böl- lümde, soruna çözüm bulmak isteyenlerin yanlış değerlendirmeleri ve yönlendirmeleri ele alını- yor. Ayrıca ülkemizdeki enerji politikaları çeşitli grafiklerin de yardımıyla anlatılıyor. İkinci böl- lüm Hava Kirliliği. Çeşitli şekillerde tanımla- nabilen hava kirliliğinin en çok kullanılan tanımı "atmosferde, kirlleticilerin birinin ya da daha faz- lasının canlıların sağlığına zarar verecek miktar ve sürede bir arada bulunmasıdır. Buna göre ha- va kirliliğinin ortaya çıkması için kirleticinin miktar ve süresi önemli olmaktadır... Hava kirliliği tanımına giren hava kirleticileri gaz, toz, par- tikül, radyoaktif ya da zararlı maddeler, smog (sis + duman) gibi dış atmosferdeki herhangi di- ğer maddeler..." olarak belirleniyor. Bir sonraki bölüm İstanbul Ağaçlı Bölgesi Kömür Yatakları- nın Kısa Bir Tanıtımı. Marmara Bölgesi Linyit Varlığı ve Değerlendirilmesi; İstanbul'da Kömür Tüketimi Ağı, Organizasyonları ve İthal Kömür Olayı; Yüksek Verimli ve Düşük Hava Kirleticisi Emisyonlu Bir Linyit Sobasının "Gaz Sobası" Geliştirilmesi; Yapıda Isı Korunumunun Enerji Tasarrufu Açısından Önemi ve Hava Kirliliğine Etkisi; Öneriler; Ekler kitaptaki diğer bölümler.

Bilgisayar Gücü ve
İnsan Akli
Yargılan Hesaplamaya
Joseph Weizenbaum
Çeviri: Tarkan Yöney
Sarmal Yayınevi
Ekm, 1995
286 sayfa

İnsanla makine ara- rında bir fark vardır; yapay zeka getirile- bilirdi de bazı işlerin bilgisayara yaptırılma- mızı gerekir. Yüksek teknolojiyle donatılmış toplumumuz bilgisayarları girmesiyle, bire- yin yaşadığı toplum daha akılcı, kendini ise daha mekanik olarak algılamaya iten ruhsal baskılar daha da artıyor.

Medya Çağında
Düşünce
Oktay Taftan
Era Yayıncılık
İstanbul, 1995
122 sayfa

Günümüzde, düşün- cem, "saf akıl" ve sezgi bilgisinin önündeki en büyük engel medyatik ma- nüpülasyon ve onun yarattığı yanılsamalarıdır. Sistemin yapılarını, lakozluklarını ve sömü- rde dayalı yapısını, bu yanılsamalar boşa çı- karılmadığı sürece tasfiye etmek olanaksız gözükmetedir.

İrk Ulus Sinif
Belirsiz Kimlikler
Baltbar, Wallerstein
Çeviri: Nazlı Ökten
Metis Yayınları
İstanbul, 1995
287 sayfa

İlkokul nasıl oluyor da göçmen bir olgu olarak hâlâ varlık sürdürüyor? Sinif mücadeleleri geri çekilmiş görünürken mil- liyetçiliğin tırmanışı nasıl açıklanabilir? Fiyoz Etienne Baltbar ile tanıştı Emmanuel Waller- stein verimli bir tartışmayla, çağımızda dalgaları vuran kimlikleri çözümliyor.

Georg Simmel
Werner Jung
Çeviri: Doğan Özdem
Ark Yayınevi
Ankara, 1995
164 sayfa

Modernliğin, büyük kent düşünürü, sos- yologu, filozofu Ge- org Simmel üzerine bir çalışma. Ondoku- zuncu yüzyıl, büyük bilimsel paradigmaları bağla- yan düşüncelere zanaat olan bir çağdı. Ancak Sim- mel gözlem gücüyle, keskin rekayısıyla nihai bir bilimler alanında ün yaptığı diğer düşünürler- den farklı bir yerde duruyor.